

BOTSENDE
SUPERMACHTEN

Jan van der Putten

BOTSENDE SUPERMACHTEN

China en Amerika
op ramkoers?

Nieuw Amsterdam

© 2017 Jan van der Putten

© 2017 Nieuw Amsterdam

Alle rechten voorbehouden

Register Ewout van der Hoog

Kaarten Marcel Groenen / Macareves

Ontwerp omslag Paul Pollmann

Ontwerp binnenwerk Yulia Knol

Omslagbeeld Shutterstock

NUR 686

ISBN 978 90 468 2171 8

Inhoud

Inleiding - Mondiale ontredde	9
1 Athene en Sparta	21
2 China en Amerika	30
3 China's opkomst	51
4 Amerika's angst	77
5 Conflictharden: Taiwan, Noord-Korea en India	91
6 Conflictharden: Zuid-Chinese Zee en Oost-Chinese Zee	119
7 Oorlog?	138
Literatuur	147
Register	153

‘De opkomst van Athene en de angst die dat Sparta
inboezemde, maakten een oorlog onvermijdelijk.’

Thucydides over de diepere oorzaak van de Peloponnesische
Oorlog in *Geschiedenis van de Peloponnesische Oorlog*

Inleiding

MONDIALE ONTREDDERING

Na de ontbinding van de Sovjet-Unie maakte zich een weergaloze euforie van het Westen meester. Eindelijk was de wereld verlost van de communistische pest. Oorlog tussen grootmachten was een achterhaald begrip geworden. En voor immer zou de Pax Americana heersen. Er was immers nog maar één wereldsysteem overgebleven, en dat was het democratisch-liberale kapitalisme met Amerika als stralend middelpunt. Kortom, de geschiedenis was ten grave gedragen.

Voor die belediging heeft de geschiedenis gruwelijk wraak genomen. Van de verwachte wereldharmonie is niets terechtgekomen. Schokkende gebeurtenissen zijn over elkaar heen gebuiteld, vastgeroeste ideeën zijn op losse schroeven gezet, fanatisme, haat en onwetendheid zijn leidende principes geworden. Overal hangt het woord 'apocalyps' in de lucht. In die beladen mondiale context is een ontwikkeling gaande die nog altijd niet vaak de voorpagina haalt maar wel voor de hele wereld verschrikkelijke gevolgen kan hebben: een escalatie van spanningen tussen China en de Verenigde Staten, met als belangrijkste inzet de hegemonie over het westelijk deel van de Stille Oceaan en de aangrenzende landen.

Kort nadat Amerika als enige supermacht was overgebleven, stak een wervelwind van vaak dramatische gebeurtenissen op. Sommige waren voorspelbaar, zoals een explosie van Amerikaanse machtsarrogantie, vooral in het Midden-Oosten en langs de westelijke randen van Rusland. Nu het Sovjetgevaar was bezworen meende het Pentagon gemakkelijk twee oorlogen tegelijk aan te

kunnen. Minder verwacht was dat de geldhonger van grote westerse banken en bedrijven resulteerde in een financiële wereldcrisis. Deze toonde de onhoudbaarheid aan van het wereldwijde financieel-economische systeem waarvan de Chileense dictator Augusto Pinochet de pionier was geweest: privatisering, kleine overheid, bezuiniging op sociale voorzieningen, concentratie van de rijkdom. Het neoliberalisme dus. Amerika's politieke systeem kwam eerst in de greep van agressieve neoconservatieven en vervolgens van ultrarechtse saboteurs, die het machtigste land van de wereld onregeerbaar maakten en de weg plaveiden voor de opkomst van het ongeleide projectiel Donald Trump. Zijn overwinning in de Amerikaanse presidentsverkiezingen in 2016 bevestigde de teloorgang van de liberale democratie. De dramatische ommezwaai in Amerika leek de hele wereld op zijn kop te zetten.

Etnische oorlogen in ex-Joegoslavië maakten een einde aan een halve eeuw vrede in Europa. Van de eenwording van het oude continent kwam weinig terecht. De Europese Unie, bestuurd door indirect gekozen technobureaucraten, raakte in zichzelf verstrikt en kwam in een diepe financiële, politieke en morele crisis terecht. Populistische bewegingen staken de kop op. De oorzaken van die revolte liggen voor het oprapen. Zoals woede van de niet meer zwijgende meerderheid jegens de graai- en leugencultuur van de politieke en economische elite, boosheid over de manier waarop de bankiers de belastingbetalers hebben laten opdraaien voor de gevolgen van hun eigen hebzucht en wanbeleid, machteloosheid over de negatieve gevolgen van de globalisering, angst voor de ander (moslims, vluchtelingen).

Zowel in Europa als in de Verenigde Staten is de traditionele politiek in diskrediet geraakt. De gevolgen daarvan zijn tot nu toe alleen maar negatief: aftakeling van nationale en internationale solidariteit, politieke en maatschappelijke polarisering, afbrokkeling van de democratie, opkomst van een even benepen als agressief populisme. Die veelzijdige ontredde, die Europa heeft uitgeschakeld als speler op het wereldtoneel en de waarden waarop de Verenigde Staten zich altijd lieten voorstaan van binnenuit heeft uitgehold, wordt uitstekend gesymboliseerd door de vluchtelingencrisis, de brexit en de overwinning van Trump.

In het Midden-Oosten zijn etnische, religieuze en politieke conflicten uitgemond in burgeroorlogen en ongebreideld terrorisme en fanatisme, met als gevolg een bloedige machtsstrijd, buitenlandse militaire inmenging en een miljoenenexodus uit mislukte staten. De concurrerende regionale grootmachten Iran en Saoedi-Arabië raakten via hun cliënten slaags in bloedige proxy-oorlogen in Syrië en Jemen. Afghanistan en Pakistan werden permanente haarden van terreur en contraterreur. Autocratische leiders met een nostalgische hang naar de glorie van weleer lieten de oude imperiale machten China, Rusland, Iran en het Ottomaanse Rijk in moderne gedaante uit hun as herrijzen. Ze begonnen de westerse wereldorde te bestoken en hun oude invloedssferen te herwinnen.

Voeg bij die maalstroom de mondiale milieucrisis, de ontwrichtende werking van de extreme globalisering, de Grote Recessie die niet echt van wijken wil weten en het verlies van alle privacy aan beangstigend machtige sociale media en big-brotherachtige overheidsdiensten, en het resultaat is de grimmige, in haar voegen krakende wereld van nu. Een ontredderde, gevaarlijke wereld waarin intolerantie, xenofobie, racisme en chauvinisme een onvermoede comeback hebben gemaakt. Oververhitte drammers lijken de dienst uit te maken. Bedrijven als Google, Apple, Amazon, Microsoft, Facebook en Alibaba willen de baas over onze gedachten zijn.

Tegelijk is er op mondiale schaal formidabele vooruitgang geboekt op vitale gebieden. Armoede, honger, kindersterfte, analfabetisme en vrouwendiscriminatie zijn spectaculair teruggedrongen, de levensverwachting en de welvaart zijn enorm gestegen, oorlogsgeweld eist veel minder doden, en op ongeveer alle technologisch-wetenschappelijke gebieden – informatica, robotisering, ruimtevaart, geneeskunde, astronomie, noem maar op – is een revolutie ontketend. Zowel hun toepassingen als hun gevolgen voor de samenleving zijn niet te voorspellen. Fabuleuze sociale en wetenschappelijke vooruitgang gaat kennelijk samen met een grimmige maatschappelijke en politieke regressie. De paradox had niet groter kunnen zijn.

Terugkeer naar het Oosten

Wat zal er uit die baaierd geboren worden? Niemand weet het en iedereen lijkt het spoor bijster, maar misschien mogen we die vraag zelfs niet eens stellen. Als geglobaliseerde chaos het nieuwe normaal wordt, zal er van de geboorte van iets nieuws immers geen sprake zijn. Of is de huidige ontredde symptoomatisch voor een fundamentele omslag op wereldschaal? Waarschijnlijk beseft iedereen dat de sinds 1945 opgebouwde wereldorde onder onze ogen aan het instorten is, net zoals dat in de jaren dertig van de vorige eeuw gebeurd is met de orde die gevestigd werd na de Eerste Wereldoorlog. De contouren van de omwenteling zijn nog vaag, behalve op één punt: het wereldevenwicht is zich aan het verleggen van West naar Oost. Azië is de spil geworden van de wereldeconomie en eist steeds meer een leidersrol op. Historisch is dat een terugkeer naar de normale verhoudingen: tot de ontdekking van Amerika huisden alle grootmachten, met uitzondering van het Romeinse en het Byzantijnse Rijk, in het Oosten, en China is bijna twee millennia lang de grootste economie van de wereld geweest.

De eerste aanzet tot de terugkeer naar het Oosten werd een halve eeuw geleden zichtbaar, toen Azië zich begon te ontwikkelen. En hoe. Het begon met Japan, dat net als Duitsland voor zijn nederlaag in de Tweede Wereldoorlog revanche nam met een wirtschaftswunder. Even leek Japan de kandidaat voor de opvolging van Amerika als leidende economische macht, maar het kwam uiteindelijk vast te zitten in een moeras van stagnatie. Vervolgens leverden de Aziatische Tijgers (Hongkong, Singapore, Zuid-Korea en Taiwan) het bewijs dat onderontwikkeling geen eeuwige doem is maar glansrijk kan worden overwonnen. Vanaf de jaren zestig groeiden ze uit tot hoogontwikkelde economieën. En toen meldde zich het postmaoïstische China. In vliegende vaart liep de Volksrepubliek haar gigantische achterstand in – bij de dood van Mao in 1976 was de Chinese economie kleiner dan de Nederlandse – en werkte ze zich op tot economische grootmacht, terwijl het logge leger van boerenjongens en corrupte generaals muteerde in een geoliede hightechmachine. China is niet zomaar een grote mogendheid die mee wil doen. Het is zich aan het ontwikkelen tot de

grootste grote mogendheid uit de geschiedenis.

Intussen is ook India uit zijn economische lethargie ontwaakt. Het recept dat het in China zo goed heeft gedaan maar nu over zijn houdbaarheidsdatum heen is – goedkope arbeid, goedkope producten, exporteren tegen de klippen op – is door de Indiase premier Modi gekopieerd, waardoor India in 2015 sneller groeide dan China en in 2016 bijna zo snel. In 2025 zal het China inhalen als het volkrijkste land. Het heeft al een ander record van China overgenomen: dat van het meest vervuilde land ter wereld. De bevolking van India zal verder groeien, die van China afnemen. Maar India kampt met analfabetisme, slecht onderwijs en een poevere infrastructuur. China is India economisch nog altijd ver voor, en als grootmacht is het duizelingwekkend in opmars. Als dit de Eeuw van Azië wordt, dan wordt het vooral de Eeuw van China.

Die opmars is nog versneld sinds Xi Jinping* in 2012 aan het roer kwam. Hij blijft zeker aan tot 2022, waarschijnlijk langer en mogelijk zelfs tot zijn dood. In elk geval wil hij zijn ‘Chinese Droom’ verwezenlijken: een terugkeer naar de oude luister van het Rijk van het Midden, maar nu op mondiale schaal. Hij is ervan overtuigd dat China’s tijd is gekomen, vooral omdat hij zeker weet dat de neergang van het Westen onvermijdelijk is. De teloorgang zou zijn begonnen met de in 2008 uitgebroken crisis van het neoliberale kapitalisme en zou daarna zijn verhaast door toedoen van een veelkoppig crisismonster: de bloedige chaos in het Midden-Oosten, de terroristische aanslagen die geen grenzen meer kennen, het ontstellende vluchtelingendrama, de dreigende desintegratie van Europa, de oplopende spanningen tussen het Westen en Rusland, de opkomst van het populisme en de onthutsende polarisatie in de Verenigde Staten, die voorlopig is geculmineerd in de verkiezing van Donald Trump tot president.

* Voor de spelling van Chinese namen en woorden wordt in dit boek het in de Volksrepubliek China geldende *pinyin*-transcriptiesysteem gebruikt, behalve in gevallen waarin de spelling volgens een vroeger Engels systeem al ingeburgerd was, zoals Peking (pinyin: Beijing), Chiang Kai-shek (pinyin: Jiang Jieshi). In Hongkong en Taiwan is de transliteratie van eigennamen anders dan op het Chinese vasteland: de geromaniseerde spelling van de leider van China is Xi Jinping, die van de leider van Taiwan is Tsai Ing-wen.

Waarschijnlijk heeft Xi iets te vroeg gejuicht over de aanstaande ondergang van Amerika, misschien onderschat hij het potentieel van India, wellicht miskent hij het destabiliserende effect dat China's vele binnenlandse problemen kunnen hebben. Maar als je gelooft dat de wereldheerschappij een natuurrecht is van het Westen, heb je geen reden voor optimisme. Realisten constateren dat we na vijfhonderd jaar westerse hegemonie de overgang meemaken naar een nieuw tijdperk, waarin het Westen de macht zal moeten delen met, of wellicht afstaan aan Azië. En Azië, dat is in de eerste plaats China.

Conflicten om de hegemonie

Een baanbrekende historische overgang wordt zelden gemarkeerd door één enkele gebeurtenis, maar speelt zich doorgaans af op een aantal fronten tegelijk. Juist het samenvallen van verreikende gebeurtenissen bepaalt de geboorte van een nieuwe tijd. Zo was het ook in de vijftiende eeuw, toen in het Westen het herfsttij der Middeleeuwen op zijn eind liep. Mijlpalen die het begin van een nieuwe tijd markeerden waren er volop: de uitvinding van de boekdrukkunst, de val van Constantinopel, de Renaissance, de ontdekking van Amerika, het begin van de wereldwijde koloniale plundering, de Reformatie, de opkomst van het kapitalisme.

In die tijd kwamen ook de eerste moderne wereldmachten op: Portugal en Spanje. Ze waren wezenlijk anders dan de grote rijken die aan hen vooraf waren gegaan. Assyrië besloeg een groot deel van het Midden-Oosten en Egypte, het Oud-Perzische Rijk palmde ook Midden-Azië in, Alexander de Grote was voor korte tijd heerser over een gebied dat reikte van Griekenland tot en met India. Het Romeinse Rijk strekte zich in zijn bloeitijd uit van de Engels-Schotse grens tot Iran. In de zevende eeuw veroverden Arabische moslims het enorme Nieuw-Perzische Rijk en de rest van het Midden-Oosten en Noord-Afrika, en niet lang daarna ook Spanje. Intussen stootte China onder de Tang-dynastie door tot ver in Midden-Azië, terwijl het in het oosten een gebied beheerste dat reikte van Korea tot Vietnam. In de dertiende eeuw breidde een kleinzoon van Djengis Khan het Mongolische Rijk uit tot

Midden-Europa in het westen en tot China en Vietnam in het oosten, het grootste aaneengesloten rijk dat de wereld ooit heeft gekend. En in het begin van de zestiende eeuw bereikte het langgerekte Inca-rijk zijn grootste lengte, van het zuiden van Colombia tot het midden van Chili.

De grote veroveraars van vóór het kolonialisme kenden vaak geen scrupules, maar koloniale bloedzuigers waren het zeker niet, en over het algemeen legden ze tegenover de veroverde volken een opmerkelijke culturele en religieuze tolerantie aan de dag. In de koloniale rijken van Portugal en Spanje was daarvan geen sprake. De indianen werden over de kling gejaagd. De overlevenden werden cultureel en religieus onderworpen, en natuurlijk ook economisch: plundering, uitbuiting en slavenarbeid werden de pijlers van de koloniale economie. Met de westerse verovering van Amerika en het begin van het kolonialisme kun je voor het eerst spreken van een werkelijke wereldheerschappij. Het was voor het eerst dat rijksdelen door een oceaan gescheiden werden.

Portugal en Spanje werden op hun beurt door andere mogendheden verdrongen, en die door weer andere. Meestal liep de confrontatie tussen de heersende en de opkomende mogendheid uit op oorlog. En nu, anno 2017, doemt er opnieuw zo'n megaconflict om de wereldhegemonie op. Nee, het gaat niet om een oorlog tegen Islamitische Staat, ondanks de onthulling van presidentskandidaat Donald Trump: 'I would bomb the shit out of them. I'd just bomb those suckers.' Voordat het kalifaat-in-opbouw een serieuze kandidaat voor het mondiale leiderschap kan worden zal het waarschijnlijk al zijn afgebroken. Voor Europeanen moet de vijand in een nieuwe oorlog haast automatisch Vladimir Poetin zijn, een autocraat die in de westerse beeldhervorming het vleesgeworden kwaad belichaamt, een moderne Ivan de Verschrikkelijke, de nieuwe Stalin, de reïncarnatie van de grote vijand uit de Koude Oorlog. Inderdaad maakt Poetin geen geheim van zijn heimwee naar de Russische machtspositie in de wereld, die vrijwel van het ene op het andere moment verloren ging. De ontbinding van de Sovjet-Unie ziet hij als 'de grootste geopolitieke catastrofe van de twintigste eeuw'. Voor die diepe vernedering en het arrogante Amerikaanse machtsvertoon dat daarop volgde moet revanche

worden genomen, te beginnen met het terugdringen van de oostwaartse expansie van de NAVO en het herstel van de invloedssfeer van de Sovjet-Unie. Vandaar Poetins oorlogen in Georgië, Oekraïne en Syrië. Als Amerika had gewild dat Rusland na de val van het communisme de internationale rechtsorde, de democratie en de rechtsstaat had omhelsd, dan had het zich minder hooghartig en meer coöperatief moeten gedragen. Door dat gebrek aan respect creëerde Washington een vijand. En vijanden, daar schijnen de Verenigde Staten sinds de Koude Oorlog niet meer buiten te kunnen.

Sommigen schrijven de meester-tacticus Poetin de ambitie toe de hele wereld te destabiliseren en dan de mondiale hegemon te worden. Het is buitengewoon onwaarschijnlijk dat hij dat wil, en als hij het wil, dan is het buitengewoon onwaarschijnlijk dat hem dat zal lukken. Een wereldmacht zonder een sterke economie bestaat niet, en Poetin is een stuk sterker dan zijn economie. Ondanks zijn mega-omvang is Rusland geen echte kandidaat voor de wereldhegemonie. De industrialisering laat veel te wensen over, de bevolking slinkt, de defensiebegroting is negen keer kleiner dan die van Amerika. En hoewel de economie na een diepe inzakking in 2016 weer iets begon aan te trekken, valt ze haast in het niet bij die van Amerika of China. Het Russische aandeel in de wereld-economie is ongeveer een tiende van het Chinese, Rusland besteedt aan defensie een derde van wat China daaraan uitgeeft, het gemiddelde arbeidsloon in Rusland is lager dan dat in China en de helft van dat loon gaat op aan voedsel. Rusland heeft olie, gas en wapens in de aanbieding, en speciaal voor China ook landbouwgrond. Na een geweldige *boom* bleek die energierijkdom op drijfzand gebouwd toen de olieprijs kelderde en het langzamerhand duidelijk begon te worden dat in fossiele brandstoffen op de lange termijn überhaupt geen toekomst meer zit.

Vóór Trump had iedereen het over een mogelijke oorlog tussen Rusland en het Westen; sinds Trump gaat het vooral over de mogelijkheid dat hij en Poetin het op een akkoordje gooien en de wereld in invloedssferen gaan verdelen. In dit Jalta-bis zou China de gezamenlijke tegenstander zijn en Europa de grote verliezer van deze nieuwe ronde van het geopolitieke spel dat de grote mogendhe-

den de laatste driekwart eeuw spelen. Het spel is een variant van boompje verwisselen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog waren Amerika, de Sovjet-Unie en China bondgenoten tegen Duitsland en Japan. In de Koude Oorlog maakten de Sovjet-Unie en China eerst gemene zaak tegen de Verenigde Staten, daarna verbonden de Verenigde Staten en China zich tegen de Sovjet-Unie. Na de ontbinding van de Sovjet-Unie vonden Rusland en China elkaar opnieuw in hun verzet tegen de Amerikaanse almacht. En als het aan Trump ligt kan nu de laatste variant werkelijkheid worden: Rusland en de Verenigde Staten contra China. Orwell had het in 1984 allemaal al voorzien.

De Amerikaanse overmachtspositie wordt door Rusland niet serieus bedreigd. De Verenigde Staten hebben veel meer te duchten van China, een land dat wezenlijk anders is dan westerse staten. Rusland is, net als de islamitische wereld, deel van de Europese geschiedenis. China is dat nooit geweest. Amerika's enige echte rivaal als supermacht heeft ruim vier keer meer inwoners dan de vs en een economie die nog altijd veel sneller groeit dan de Amerikaanse. Chinese arbeiders zijn een kwart productiever dan Amerikaanse. Binnen niet al te lange tijd zal China Amerika verdringen als de grootste economie van de wereld. Nu al is het qua koopkracht nummer één. Het Chinese leger, nog altijd het grootste van de wereld, is zijn militaire achterstand snel aan het inlopen en bezig zich te bekwamen in de kneepjes van de postmoderne oorlogvoering, zoals cyberaanvallen, leugencampagnes en operaties in de ruimte.

China is ook begonnen met grandioze ontwikkelingsprojecten, zoals de nieuwe Zijderoutes over land en zee, waardoor het de economische en daarmee ook de politieke hegemoon van de hele wereld kan worden. Met die laatste ambitie plaatst Xi Jinping zich in de traditie van zijn keizerlijke voorgangers. De keizers zagen zichzelf als vorst van de hele wereld, waarvan China het centrum was. Het meest gebruikelijke woord voor China, Zhongguo (Middenland, Rijk van het Midden), kan in die zin worden uitgelegd. Vele eeuwen lang is China 's werlds grootste economie geweest. Op het gebied van kunst, cultuur en wetenschap kende het zijn weerga niet. Voor de Chinezen is de renaissance die hun land door-

maakt een herstel van de natuurlijke orde. In de Chinese conceptie houdt de leidende rol van het Rijk van het Midden niet in dat buitenlandse volken worden onderworpen, maar dat ze in de gelegenheid worden gesteld te profiteren van de Chinese beschaving.

De terugkeer van China op de voorgrond van het wereldtoneel lijkt de Amerikanen te hebben verrast. Kennelijk wisten ze niet dat dat de enige plaats is waar China zich thuisvoelt, terwijl ze die plek voor altijd voor zichzelf hadden gereserveerd. Amerika en China raakten in een escalerende strijd gewikkeld om de hegemonie over Azië, het continent dat 60 procent van de wereldbevolking herbergt en ruim de helft van de mondiale productie en consumptie voor zijn rekening neemt. De belangrijkste conflicthaarden zijn de Zuid-Chinese Zee, de Oost-Chinese Zee, Taiwan, Noord-Korea en het Chinees-Indiase grensgebied. In het ergste geval kunnen twee of zelfs meer haarden tegelijk opblazen.

Verstandige mensen vinden dat je conflicten moet oplossen door met je tegenstander te praten en te proberen je in hem in te leven, om vervolgens allebei water bij de wijn te doen. Dat sinds het begin der tijden niet het compromis maar vaak de confrontatie wordt gezocht weten we allemaal, ook wanneer een oorlog in strijd is met alle logica. Dat laatste geldt volop voor China en Amerika. Beide landen zouden zwaar gehavend uit zo'n oorlog tevoorschijn komen, want wie er militair ook de overhand krijgt, de financieel-economische belangen van de winnaar zijn zo innig verknoot met die van de verliezer dat ook de winnaar zou verliezen. Maar 'onlogische' oorlogen hebben we vaker gezien. Wanneer een gevestigde grootmacht zich belaagd voelt door een opkomende macht wordt een lont ontstoken die meestal niet tijdig gedoofd kan worden. De lont brandt door totdat de bom barst en een oorlog uitbreekt, hoe onzinnig die ook mag zijn. Die dynamiek is voor het eerst blootgelegd door de Griekse geschiedschrijver Thucydides in zijn *Geschiedenis van de Peloponnesische Oorlog*.

Botsende supermachten

Opnieuw dient zich zo'n confrontatie aan. Dit boek gaat over de stijgende spanningen tussen de terugkerende grootmacht China

en de gevestigde wereldmacht Amerika. Het gaat na hoe ze elkaar sinds hun eerste kennismaking in de negentiende eeuw hebben bejegend, hoe beide landen hun macht hebben vergroot en hoe de onstuitbaar lijkende opkomst van China door Amerika steeds meer als een bedreiging wordt gezien. Door de verkiezing van Donald Trump tot Amerikaans president zijn de spanningen verder geëscaleerd. Zal ook in dit geval de rivaliteit beslecht worden met militaire middelen? Zullen de spanningen voortsudderen zonder in een echte oorlog te ontaarden? Zal Amerika zich na enig tegenstribbelen neerleggen bij de realiteit dat er een andere supermacht is opgestaan? Of zullen China en Amerika verstandig worden en begrijpen dat ze om te bloeien elkaar nodig hebben? De geschiedenis geeft op die vragen geen antwoord, laat staan een geruststellend antwoord. Wanneer een opkomende en een tanende supermacht elkaar troffen, liep dat meestal op oorlog uit. Uit die historische realiteit valt natuurlijk niet te voorspellen of het ook tussen China en Amerika tot een oorlog zal komen. Maar het kan geen kwaad de gevaarlijke factoren te onderkennen en gewaarschuwd te zijn. Dit boek probeert uiteraard niet de toekomst te voorspellen, maar wel het verleden te verhelderen, vat te krijgen op het heden en daardoor de ontwikkelingen die te gebeuren staan beter te begrijpen. Aan het slot komen een paar ideeën aan de orde voor maatregelen die het oorlogsgevaar kunnen keren.

Gezien de huidige staat van nationalistische opwinding in China en Amerika, de ijzeren wil van de Chinese leider om zijn land naar de wereldtop te voeren, de onberekenbaarheid van de nieuwe Amerikaanse president en zijn grimmige vastbeslotenheid om de rest van de wereld te doordringen van Amerika's superioriteit, lijkt een nieuwe Koude Oorlog vooralsnog het hoogst haalbare, maar een heuse Chinees-Amerikaanse oorlog, lange tijd ondenkbaar, begint een mogelijkheid te worden. Zelfs een langdurige, bloedige oorlog is volgens strategie-analisten niet meer onmogelijk. In juli 2016 verscheen een studie van de RAND Corporation, die sinds de Vietnamoorlog voor het Amerikaanse leger blauwdrukken opstelt voor komende oorlogen. Het rapport, getiteld *War with China: Thinking Through the Unthinkable*, begint zo: 'Oorlog tussen de Verenigde Staten en China zou voor beide landen, voor Oost-

Azië en voor de wereld zo rampzalig kunnen zijn, dat hij ondenkbaar kan lijken. Toch is dat niet zo: China en de Verenigde Staten staan met elkaar op gespannen voet in verschillende regionale geschillen die kunnen leiden tot een militaire confrontatie of zelfs geweld.' De wereld kan alleen maar hopen dat bij beide landen het inzicht doorbreekt dat ze bij vrede slechts te winnen hebben. En dat er voor een vreedzame oplossing van conflicten koele hoofden nodig zijn. Anders dreigt een macabere voorspelling van Albert Einstein uit te komen: 'Ik weet niet met welke wapens de Derde Wereldoorlog uitgevochten zal worden, maar de Vierde zal worden uitgevochten met stokken en stenen.'